

найвагоміших досягнень наукової роботи Центру є започаткований в установі науковий напрям – пам'яткознавство, який отримав офіційне визнання Вищої атестаційної комісії (наказ від 29 травня 2006 р. № 263) через введення нової спеціальності «26.00.05 – Музеєзнавство. Пам'яткознавство» [8].

Надзвичайно важливою є діяльність з підготовки наукових кадрів. У 2008 р. при Центрі була відкрита аспірантура, працювала Спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «26.00.05 – Музеєзнавство. Пам'яткознавство», що надає можливість молодим науковцям підтвердити свою професійність та отримати науковий ступінь кандидата історичних наук. Нею вже скористалося 35 дисертантів [9]. Центр також сприяє вже визнаним науковцям отримати звання старшого наукового співробітника, Заслуженого працівника культури (науки) України.

Результати наукових розробок, їх теоретико-методологічний рівень свідчать, що Центр пам'яткознавства вступив у нову смугу розвитку, коли відбувається диференціація наукових напрямів, поглиблення дослідженої проблематики, вироблення нових наукових підходів. У своїй науковій діяльності він намагається відповісти на актуальні проблеми, які відбуваються в процесі духовного відродження українського народу, сприяти зусиллям державних органів і громадських організацій, спрямованим на збереження, відновлення, використання і популяризацію пам'яток історії та культури. Вдалося помітно сприяти посиленню ролі НАН України в дослідженні та збереженні культурної спадщини. Пропозиції Центру мають реальний вплив на покращення технічного стану пам'яток, виховання молодих кадрів. Усе більше історико-культурних заповідників, музеїв, інших закладів, яким не байдужа доля пам'яток України, звертаються сюди за науково-методичною допомогою у вирішенні актуальних проблем, проведенні спільних досліджень, наукових конференцій, підготовці друкованих видань.

Посилання

1. Український історик Сергій Заремба: документи та матеріали до бібліографії / Упоряд., життєпис, бібліогр. Т.І. Ківшар. – К.: Вид-во «Жнець», 2007. – 204 с.
2. Заремба С.З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. – К., 1995. – 448 с.
3. Заремба С.З. До десятиліття Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК / Праці Центру пам'яткознавства. – Вип. 3. – К., 2001. – С. 3–13.
4. Постанова № 151 від 23 травня 1991 р. Президії Академії наук УРСР і Колегії Головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.
5. Статут Центру, прийнятий Вченою радою Центру пам'яткознавства, протокол № 6 від 19.06.2007 року.
6. Титова О.М. Діяльність Центру пам'яткознавства з вивчення та популяризації культурної спадщини / Перші Зарембівські читання. Матеріали Перших Всеукраїнських наукових читань, присвячених 60-річчю від дня народження українського історика та пам'яткознавця Сергія Захаровича

Заремби (1947–2003) (м. Київ, 23 січня 2007 р.): Збірник статей (упор. Титова О.М.) / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. – К., 2007. – С. 29–34.

7. Основи пам'яткознавства / Під заг. ред. Гриффіна О.Л., Титової О.М.; кол. авт.: Гаврилук О.Н., Гаврилук С.В., Горбик В.О. [та ін.]: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2012. – 380 с.

8. Титова О.М. Діяльність Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК у 1991–2011 роках / Треті Зарембівські читання: Збірник статей (упор. Титова О.М.) / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. – К., 2011. – С. 3–10.

9. Бичковська Г. М., Горькова А. О. Пам'яткоохоронна та музеєзнавча проблематика дисертаційних досліджень в Центрі пам'яткознавства НАН України і УТОПІК / Питання історії науки і техніки. – 2016. – № 1(37). – С. 74–81.

Бычковская А.Н. Основные направления научной работы Центра памятниковедения НАН Украины и УООПИК

В статье раскрыта структура Центра памятниковедения, охарактеризованы основные направления научной работы учреждения. Предпринята попытка классификации плановых тем, которые выполнялись Центром в течение 1991–2015 годов. Приведены наиболее значимые достижения за последние годы в памятникоохранной отрасли.

Ключевые слова: Центр памятниковедения, научная работа, памятниковедение, музееведение, историко-культурное наследие, охрана памятников истории и культуры.

Bychkovska H.M. Main directions of scientific work of Monuments Research Center of the NAS of Ukraine and USPHCM

In the article revealed the structure of the Centre of Monuments Research, was characterized the main directions of scientific work of institution. This article attempts to classify the planned topics that were carried out by the Center during 1991-2015 years. The most significant achievements of recent years in field of monument research were highlighted.

Key words: Centre of Monuments Research, scientific work, monument studies, museology, historical and cultural heritage, monument protection of history and culture.

10.03.2015 р.

УДК 351.853.1:159.955.1(477)(045)

О.В. Вечерська

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ НЕРУХОМИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемним моментам обліку культурної спадщини та формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Процес наповнення Реєстру є надто повільним, незважаючи на нещодавно здійснені заходи щодо спрощення процедур підготовки облікової документації.

Ключові слова: культурна спадщина, пам'ятки, облік об'єктів культурної спадщини.

Збереження культурної спадщини неможливе без системного обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини, складовими якого є виявлення, наукове вивчення, класифікація та державна реєстрація.

У червні 2000 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон «Про охорону культурної спадщини», який узагальнив попередній досвід охорони пам'яток, інтегрував принципи міжнародних пам'ятоохоронних документів, запровадив нову базу термінологію в сфері охорони культурної спадщини. Відповідно до цього Закону пам'яткою вважається об'єкт культурної спадщини, занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (далі – Реєстр). Він легітимізує статус об'єкта культурної спадщини як пам'ятки та гарантує його правовий захист з боку держави.

Формування, ведення та використання Реєстру здійснюється спеціально уповноваженими органами охорони культурної спадщини: Кабінетом Міністрів України (щодо пам'яток національного значення); центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини (щодо пам'яток місцевого значення); органами охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (подання пропозицій центральному органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини про занесення об'єктів до Реєстру та внесення змін до нього).

Сьогодні проблеми формування Реєстру набули особливої актуальності й гостроти через те, що стали очевидними невтішні результати 15-літньої роботи щодо включення до нього пам'яток. Статистика свідчить, що з наявних в Україні близько 140 тис. пам'яток до Реєстру занесено тільки 6374 пам'ятки, тобто менше 4,6 %, з них 891 – за категорією національного значення і 5483 – місцевого значення. І якщо, приміром, у 2012 р. до Реєстру було занесено 1439 пам'яток, у 2013 р. – тільки 1122, то за 2015 р. – жодної (!). Це свідчить не тільки про адміністративну неспроможність Мінкультури, а й про серйозні проблеми в самій державній системі обліку пам'яток.

На сьогодні існує досить розвинена нормативно-правова база з цих питань, відображена в збірниках нормативно-правових актів [1, 2, 3]. Проблемним питанням формування Реєстру та нормативно-правового регулювання обліку культурної спадщини присвячені публікації Л. Савостіної [4], О. Попельницького [5], А. Семенчик [6] та інших дослідників. У них започатковано пошуки розв'язання даної проблеми, котрі сьогодні, як показує практика, далекі від завершення. Найпродуктивніше у цьому напрямку протягом останнього десятиліття працював Науково-дослідний інститут пам'ятоохоронних досліджень Міністерства культури.

Метою нашого дослідження є з'ясування проблемної ситуації з формуванням Реєстру в контексті тієї системи обліку культурної спадщини, яка запроваджена в Україні з 2000 р. Завданням дослідження є вивчення процесів внесення до Реєстру

об'єктів, у т. ч. і з двох національних заповідників – «Глухів» і Києво-Печерського, їх порівняння й визначення передумов того, що законодавчо встановлений механізм обліку культурної спадщини на практиці виявився неефективним.

Занесення об'єктів до Реєстру регламентує затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1760 Порядок визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, який встановлює процедуру подання та розгляду пропозицій щодо занесення об'єктів культурної спадщини до Реєстру, склад облікової документації, а також критерії визначення категорій пам'яток національного та місцевого значення [1, с. 203-206].

Облікова документація на об'єкт культурної спадщини включає облікову картку, паспорт, коротку історичну довідку, акт технічного стану, довідку про майнову цінність об'єкта. Затверджено форми облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини (наказ Міністерства культури і мистецтва України та Державного комітету України з будівництва та архітектури від 13.05.2004 № 295/104) [3, с. 670-674]. Створена і працює Експертна комісія з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Реєстру, до складу якої увійшли провідні фахівці у сфері охорони культурної спадщини України.

Теоретично напрацьовані нормативно-правові акти та методичні документи [3, с. 675-689] створюють умови для належного обліку об'єктів культурної спадщини та формування Реєстру. Втім, як це не парадоксально, за 15 років, що минули з моменту прийняття Закону України «Про охорону культурної спадщини», до Реєстру було занесено настільки незначну кількість пам'яток, що при таких темпах зміняться кілька поколінь пам'ятоохоронців, доки буде остаточно сформований Реєстр [5, с. 506].

Раніше, згідно з нормативами радянської доби, об'єкти культурної спадщини заносились до державних списків пам'яток історії і культури постановами Ради Міністрів УРСР (пам'ятки республіканського значення) та рішеннями облвиконкомів, пізніше – розпорядженнями представників Президента в областях / головами облдержадміністрацій (пам'ятки місцевого значення). Значна кількість об'єктів, які було занесено до переліків щойно виявлених ще в радянські часи, перебуває в цих переліках дотепер.

На початкових етапах формування Реєстру виникла певна юридична колізія. У прикінцевих положеннях Закону України «Про охорону культурної спадщини» (у редакції від 08.06.2000 р.) було зазначено, що об'єкти, включені до списків (переліків) пам'яток історії та культури відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та

культури», визнаються пам'ятками відповідно до цього Закону. Але процедура визнання не була прописана, тому в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (від 16.12.2004 № 2245–IV) законодавчо було закріплено норму, що «об'єкти, включені до списків (переліків) пам'яток історії та культури республіканського чи місцевого значення відповідно до Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури», до вирішення питання про їх включення (не включення) до Реєстру вважаються пам'ятками відповідно національного чи місцевого значення» [2, с. 69].

Для приведення охоронного статусу об'єктів, раніше включених у списки (переліки) пам'яток історії та культури, до норм сучасного пам'яткоохоронного законодавства, органам охорони культурної спадщини необхідно провести інвентаризацію цих об'єктів, визначити їх історико-культурну цінність, з'ясувати відповідність об'єктів критеріям, що їх пред'являють до пам'яток національного чи місцевого значення, та обґрунтувати занесення певної їх частини до Реєстру.

Слід зазначити, що якісний склад об'єктів культурної спадщини, занесених до переліків у попередню історично епоху, є достатньо тенденційним та відображає радянські ідеологічні настанови. Він демонструє відсутність чітких критеріїв оцінювання. У першу чергу це стосується пам'яток історії та монументального мистецтва, значна частина яких увічнює події, пов'язані з встановленням радянської влади та функціонуванням її органів. Велика кількість об'єктів (понад 30 тис.), що перебувають на державному обліку, пов'язана з подіями Другої світової (або так званої Великої Вітчизняної) війни. Більшість з цих об'єктів – братські та поодинокі могили радянських воїнів. При наявності сьогодні Закону України «Про поховання та похоронну справу» [3, с. 487–489], який забезпечує охорону всіх поховань без терміну давності, доцільно було б переглянути пам'яткоохоронний статус братських та одиночних могил періоду Другої світової війни.

Необхідно також унормувати статус могил воїнів та інших громадян, які загинули за свободу і незалежність України при відбитті російської агресії у 2014–2016 рр. Бо якщо сьогодні пам'ятками культурної спадщини вважаються могили радянських воїнів, загиблих в Афганістані (тобто далеко від України, захищаючи імперські амбіції СРСР – держави, яка не відбулася), то набагато більше є підстав для надання високого суспільного статусу похованням Героїв Небесної Сотні та тих українських воїнів, які загинули, захищаючи Україну на українській землі.

Як відомо, на кожен об'єкт культурної спадщини необхідно скласти облікову документацію, на підставі розгляду якої приймається рішення про занесення (не занесення) об'єкта до Реєстру. Підготовка облікової документації передбачає значні фінансові витрати, які сягають кількох тисяч гривень на один об'єкт, але фінансування заходів з паспортизації об'єктів культурної спадщини з державного та місцевих бюджетів вкрай обмежене. Після того, як у 2010 р. була провалена Комплексна програма паспортизації об'єктів культурної спадщини на 2003-2010 роки [2, с. 195-199], неможливість виготовлення паспортів і довідок про майнову цінність пам'яток (через відсутність бюджетного фінансування) загальмувала процес формування Реєстру.

Розглянемо у порівнянні стан занесення до Реєстру пам'яток двох національних заповідників – Національного заповідника «Глухів» та Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Пам'ятки Глухова досить повно представлені в Реєстрі – їх там 38, у т. ч. 9 пам'яток національного значення і 29 пам'яток місцевого значення. Усі найвизначніші пам'ятки міста сьогодні в Реєстрі. Серед них ключовою є Історичний центр міста Глухова XII-XVIII ст. – комплексна пам'ятка археології, містобудування, історії, ландшафту. Тут принципово важливим є перше і провідне видове визначення «археології», тому що згідно з законодавством пам'ятки археології (тобто земельні ділянки, які вони займають) можуть перебувати тільки в державній власності. Це – заповідник від «дерібану» землі в історичному центрі міста.

Проте з глухівськими пам'ятками в Реєстрі пов'язаний анекдотичний казус: будинок Глухівського учительського інституту занесений у Реєстр двічі, і обидва рази – як пам'ятка національного значення, причому за двома різними адресами, двома постановами Кабміну і з двома різними охоронними номерами – 180031/1–Н та 180007–Н.

Це прикро, але не так, як у ситуації з пам'ятками Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, який, крім усього іншого, є пам'яткою всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Неначе в насмішку, Києво-Печерський заповідник має тільки одну (!) пам'ятку національного значення, внесена до Реєстру. Це – могила зрадників Іскри і Кочубея! Хоча до Реєстру занесено за категорією місцевого значення ще 85 пам'яток заповідника, але то не знімає цієї дивної проблеми. До речі, така ж ситуація і з пам'ятками Національного заповідника «Софія Київська». І це при тому, що на пам'ятки обох заповідників силами їх співробітників виготовлено повні комплекти облікової документації, включно з паспортами.

Пояснити цю парадоксальну ситуацію можна двома обставинами. У глухівського заповідника

ситуація з унесенням пам'яток до Реєстру склалася благополучно внаслідок системної допомоги, яка була йому забезпечена протягом останніх десятиліть у київських бюрократичних коридорах. Що ж стосується обох київських заповідників, то підготовлений і завізований усіма проектом постанови Кабміну про занесення їхніх пам'яток національного значення до Реєстру чомусь «загубився» в кабінеті у міністра культури України – одного з багатьох, які змінилися в цьому кріслі за останню п'ятирічку.

Практичний досвід свідчить, що виготовлення паспортів доцільно проводити після занесення об'єктів до Реєстру та присвоєння їм статусу пам'ятки відповідної категорії. На думку багатьох практиків-пам'ятоохоронців, у т. ч. й Л.Є. Савостіної, для визначення історико-культурної цінності об'єкта при занесенні його до Реєстру достатнім є подання облікової картки з матеріалами фотофіксації, короткої історичної довідки, акта технічного стану об'єкта [4, с. 327].

Цю проблему Міністерство культури зняло у 2013 р., затвердивши Порядок обліку об'єктів культурної спадщини, яким значно спрощено процедури і зменшено набір обов'язкової документації на пам'ятки. Процедурою також передбачено, що об'єкти культурної спадщини, які визнані такими, що не підлягають занесенню до Реєстру у зв'язку з втратою предмета охорони та/або невідповідності визначеним Порядком критеріям, вважаються знятими з державного обліку.

Ще одне спрощення процедур передбачає реалізація наказу Міністерства культури України 22.10.2015 № 838 «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини», що впливає з прийнятого Верховною Радою України пакету законів про декомунізацію. Там визначено, що пам'ятники комуністичним діячам та відповідним подіям не підлягають включенню до Реєстру. Здійснюється перевірка лише фактичної наявності таких об'єктів, а також уточнення їх місцезнаходження, за результатами чого складається перелік, який не підлягає розгляду науковими радами, а є підставою для невключення цих об'єктів до Реєстру з автоматичною втратою ними статусу об'єктів культурної спадщини. Для Глухова це означає, що обидва пам'ятники Леніну, пам'ятник Марксу на території Національного педагогічного університету ім. О. Довженка, пам'ятник комуністичному діячу (а фактично – бандиту) Циганку автоматично втратили статус пам'яток/об'єктів культурної спадщини й більше не перебувають під охороною держави. Їхню подальшу долю має визначити міська громада.

Сьогодні, як і протягом попередніх років, вельми проблемною залишається якість облікової документації, яка подається на розгляд Експертної комісії з питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру. Випадки, коли

об'єкт відповідає встановленим критеріям, а облікова документація розроблена неякісно й не відповідає жодним вимогам, є непоодинокими. У цих випадках документацію з зауваженнями повертають на доопрацювання, яке може бути неодноразовим і дуже тривалим. Це свідчення не лише низького фахового рівня і безвідповідальності фахівців місцевих органів охорони культурної спадщини, а й небажання Міністерства культури організувати для них курси підвищення кваліфікації, тренінги, семінари, як це робилося за радянський часів [6, с. 504].

З цього можна зробити деякі висновки. Поки що тільки нормативно-правовий аспект проблеми обліку культурної спадщини усвідомлено і частково вирішено – шляхом спрощення механізму занесення об'єктів до Реєстру. Однак необхідно й надалі працювати над удосконаленням механізму занесення / незанесення об'єктів культурної спадщини до Реєстру для швидшого його формування та зменшення непродуктивних витрат з державного і місцевого бюджетів на виготовлення повного пакету облікової документації.

Необхідно удосконалити принципи й критерії відбору та поцінування пам'яток, зокрема їх історико-культурної, наукової та художньо-естетичної цінності виходячи з того, що оцінка пам'яток має базуватися на науковій основі й бути неупередженою, вільною від політичних, етнічних, конфесійних і суб'єктивних стереотипів й уподобань.

Проблема формування Реєстру вимагає кардинальної реорганізації роботи в цьому напрямку органів охорони культурної спадщини всіх рівнів, але перш за все – Міністерства культури. Органи охорони культурної спадщини на рівні міністерства, обласних та відповідних міських державних адміністрацій повинні мати спеціальні структурні підрозділи, які забезпечують процес формування Реєстру та проведення моніторингу пам'яток, занесених до нього.

Посилання

1. Правова охорона культурної спадщини: Зб. документів. – К.: Інтерграфік, 2004. – 320 с.
2. Пам'ятокзнавство: правова охорона культурних надбань: зб. док. / упоряд.: Л.В. Прибега. – К.: Ін-т культурології Акад. мистец. України, 2009. – 416 с.
3. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. – Чернігів: ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011. – 796 с.
4. Савостіна Л.Є. Порядок обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини. Реалії та перспективи // Праці Науково-дослідного інституту пам'ятоохоронних досліджень / Вип. 7. – К.: Фенікс, 2012. – С. 322–335.
5. Савостіна Л.Є., Попельницький О.О. Проблеми формування державного реєстру нерухомих пам'яток України // Праці Науково-дослідного інституту пам'ятоохоронних досліджень / Вип. 6. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2011. – С. 504–513.
6. Семенчук А.О. Методичні проблеми створення облікової документації на нерухомих об'єкти культурної спадщини в контексті порівняння рекомендацій та інструкцій України і Польщі // Праці

Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень / Вип. 8. – К.: Фенікс, 2013. – С. 502–505.

Вечерская О.В. Проблемы формирования Государственного реестра недвижимых памятников Украины

Статья посвящена проблемным моментам учета культурного наследия и формирования Государственного реестра недвижимых памятников Украины. Процесс наполнения Реестра является слишком медленным, несмотря на недавно принятые меры по упрощению процедур подготовки учетной документации.

Ключевые слова: культурное наследие, памятники, учет объектов культурного наследия.

Vecherska O.V. Problems of formation of the State Register of Immovable Monuments of Ukraine

The article is devoted to the problematic points of account of the cultural heritage and the formation of the State Register of Immovable Monuments of Ukraine. The process of filling the Register is too slow, despite recent measures to simplify procedures training records.

Key words: cultural heritage, monuments, taking into account cultural heritage.

01.03.2016 р.

УДК 168.522(477)

А.І. Звіряка

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Стаття присвячена територіальному підходу збереження культурної спадщини. З'ясовано основні підходи щодо комплексної територіальної охорони культурної спадщини України.

Ключові слова: територіальний підхід, культурна спадщина, збереження, дослідження, охорона.

Як вияв сучасного комплексного підходу до територіального збереження історичного середовища можна вважати запровадження у 2004 р. в пам'яткоохоронне законодавство терміну «ландшафтний об'єкт культурної спадщини», який був визначений у Законі України «Про охорону культурної спадщини» як «природні території, які мають історичну цінність» (п. 2, ст. 2) [1].

Комплексний територіальний підхід до охорони та збереження культурної спадщини є поширеним в сучасній світовій пам'яткоохоронній практиці. Українська наука теж має доробок у цьому напрямку.

Питання щодо комплексного збереження об'єктів культурної спадщини та історичних територій у контексті відповідних ландшафтів поставали у публікаціях багатьох сучасних дослідників: українських – Є. Лодзинського [2], Б. Колоска [3], Л. Прибеги [4], В. Вечерського [5; 6], С. Біленкової та О. Черновського [7], Л. Томілович [8], В. Тарас [9], Н. Мельник [10], А. Некос і В. Мірошниченка [11]; зарубіжних – Я. Богдановського [12; 13], Ю. Веденіна

та М. Кульшової [14], В. Гриценка та О. Бурової [15], Ф. Бандарина та Рон Ван Перса [16] та інших.

Проблеми використання рельєфу в містобудуванні та композиційно-просторові характеристики територій розглядаються в роботах українських науковців Б. Колоска [17], Т. Панченко [18], В. Щербань [19] та зарубіжних дослідників, зокрема М. Кудрявцева та Т. Кудрявцевої [20], Є. Щукіної [21], Ю. Курбатова [22], О. Беляєвої [23] та інших.

Огляду містобудівного розвитку історичних міст присвячено роботи як українських дослідників В. Антонова [24], М. Дьоміна [25], так і зарубіжних науковців Н. Баранова [26], Е. Беляєвої [27], І. Іодо та Г. Потаєва [28], В. Владимірова, Е. Микуліної та З. Яругіної [29] та інших.

Окремо варто зазначити методично цінні праці українських архітекторів Є. Водзинського та Б. Колоска. Їх роботи важливі з огляду на визначення підходів щодо видового сприйняття пам'яток архітектури в ландшафті та аналізу питання використання рельєфу в містобудуванні та композиційно-просторових особливостей ландшафтних територій. У першому питанні видового сприйняття пам'яток архітектури в ландшафті присвячено багато наукових публікацій [2] та його дисертаційне дослідження «Принципи та методи охорони видового розкриття пам'яток архітектури в краєвиді історичних міст (1970-і–1990-і рр.)» [30]. Питанням використання рельєфу в містобудуванні присвячені дослідження Б. Колоска [17].

Методологія історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень висвітлена у монографії українського архітектора В. Вечерського [5], який важливого значення надає аналізу ландшафту як структуро- і формоутворюючого чинника в історичному розвитку містобудівного утворення. Автором проаналізовано історію формування культурного ландшафту таких визначних історичних міст України, як Київ, Полтава, Чернігів, Чигирин, Чернівці, Новгород-Сіверський, Путивль, Ромни, Глухів.

Важливу роль у розвитку дослідницької, методичної бази та законодавства в пам'яткоохоронній сфері відігравали та відіграють наступні науково-дослідні установи: КиївНДПмістобудування, КиївНДПІ, Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури України, Київський науково-методичний центр по охороні, реставрації та використанню пам'яток історії, культури і заповідних територій, Укрпроектреставрація, Укрзахідпроектреставрація. Цінними є напрацювання цих установ щодо вивчення окремих об'єктів культурної спадщини, містобудівного розвитку та традиційного характеру